

Taula rodona: «Impacte de la difusió terminològica i anàlisi de necessitats per al futur»

1. DIFUSIÓ TERMINOLÒGICA AL TERMCAT: PASSAT, PRESENT I LÍNIES DE FUTUR¹

1.1. *Sobre el paper de les organitzacions que treballem en terminologia*

1.1.1. Evolució en la metodologia de treball per a la difusió terminològica en les últimes dècades

L'evolució de la metodologia de treball per a la difusió terminològica ha estat molt important, perquè el primer que es pot destacar quan es fa una mirada enrere és que els materials metodològics en què ens vam basar durant molts anys, elaborats i editats a la dècada dels noranta del segle passat, pràcticament no esmenten la difusió entre els seus continguts. Com a màxim, fan referència a la presentació de les dades en els diccionaris, que era, de fet, l'única sortida prevista per al material terminològic.

Malgrat això, que és fàcilment comprovable si es repassen els índexs d'aquests materials, curiosament un dels materials tenia la paraula *difusió* en el seu títol: els recordats *Fulls de difusió de neologismes*, que de l'any 1988 al 1994 van servir per comunicar al públic interessat (bàsicament, als mediadors lingüístics) les decisions de normalització que anava adoptant el Consell Supervisor del TERMCAT. De fet, però, aquests *Fulls de difusió de neologismes* no deixaven de ser petits dic-

1. Aquest article correspon a la intervenció de F. Xavier Fargas en la taula rodona de la XIX Jornada de la SCATERM: «La terminologia a peu de carrer. Reptes després de quaranta anys de normalització lingüística» (26 maig 2022).

cionaris, la qual cosa confirma que durant anys el concepte de difusió de la terminologia equivalia, molt aproximadament, a elaboració de diccionaris.

Hem d'esperar als anys 2000 llargs per començar a trobar, en la bibliografia de referència en l'àmbit del treball terminològic, esments explícits a la importància de la difusió. Les primeres referències coincideixen, no gens casualment, amb els primers anys de generalització dels recursos informàtics i d'Internet, que evidentment ha representat un abans i un després en les polítiques de difusió de qualsevol proposta terminològica. Avui, el concepte de difusió de la terminologia ocupa un espai de primer ordre en el treball terminològic, es té en compte des dels primers passos de treball en qualsevol àmbit i, quan es planteja un projecte terminològic, també es planteja com es difondrà (al costat de tota la resta d'aspectes rellevants com ara qui el farà, què inclourà, com es pagarà, com es farà, etc.). I potser una de les sortides de difusió acaba sent un diccionari, com abans, però avui ningú no es planteja que aquest diccionari no resulti consultable per Internet, per exemple, i sovint es preveuen altres mecanismes de difusió complementaris.

En aquells anys vuitanta i noranta del segle passat la difusió dels termes (és a dir, la publicació de diccionaris, lèxics i companyia) podia anar acompanyada de l'edició d'algun material gràfic. Normalment es tractava de pòsters, concebuts per ser penjats a les parets de les aules de cursos de català, d'escoles i d'altres institucions similars, i fets gairebé sempre amb la intenció de donar a conèixer termes catalans alternatius a formes castellanes de difusió generalitzada. Es poden recordar pòsters de fruites i verdures, o de les parts del cotxe, o dels primers materials informàtics.

1.1.2. Quines són les estratègies més efectives per a la implantació terminològica en qualsevol àrea de coneixement específic? Han d'adaptar-se aquestes estratègies en funció de qui en són els destinataris?

L'arribada d'Internet evidentment ha fet donar un tomb a aquesta estratègia de difusió i, si abans indicàvem que els diccionaris avui ja no es conceben sense difusió en línia, els suports visuals també han canviat. Les pantalles obren un món nou per a la difusió dels termes. En aquest sentit, és un bon exemple la pàgina de recursos gràfics i multimèdia² del web del TERMCAT, en què es poden trobar recursos de tota mena: pòsters interactius que ofereixen enllaços a les entrades completes dels termes, jocs en què l'usuari ha de descobrir els termes, relats visuals en què la imatge fa de suport a una explicació de diversos termes, mots encreuats, cronologies interactives, vídeos, etc.

2. <https://www.termcat.cat/ca/recursos/productes-multimedia>.

I una conseqüència d'això és que avui els equips de comunicació s'han engrandit. Si abans la difusió es podia resoldre amb un bon editor, avui s'hi ha d'afegir sense cap mena de dubte un dissenyador gràfic en un sentit ben ampli. I, a més, no n'hi ha prou que sigui un element extern al projecte: els casos en què la difusió és més reeixida coincideixen amb els casos en què el responsable del recurs gràfic que sigui s'ha pogut implicar també d'una manera més o menys activa en l'elaboració del producte terminològic. I és que fer bé un pòster, una imatge per a un diccionari o un joc interactiu no és una feina senzilla. Però, sobretot, els casos més reeixits són aquells en què el terminòleg s'ha pogut implicar més en l'elaboració del material gràfic que sigui i hi ha aportat les seves idees. El terminòleg coneix l'àmbit a què s'adreça, i així pot saber quina mena de recurs és més adequat per als especialistes d'aquell sector. No s'ha de fer el mateix recurs quan es pensa en la terminologia dels corredors que quan es vol difondre terminologia relacionada amb l'àmbit parlamentari, per exemple; ni es fa el mateix quan es vol difondre els termes d'una cromatografia que quan es vol explicar amb precisió els termes relacionats amb el consentiment sexual.

Tenint en compte que en el cas del TERMCAT tots els recursos dedicats a la difusió són públics, és pertinent preguntar-se si la dedicació que demanen aquests recursos de difusió terminològica valen realment la pena. I més si tenim en compte la generalització de la *cultura de la immediatesa*: només cal pensar com solem passar la pantalla dels nostres mòbils quan consultem Instagram o Twitter, i a quina velocitat ens passa per davant dels ulls una quantitat d'informació extraordinària. Sense anar més lluny, entre els assistents a aquesta jornada, en principi tots interessats en terminologia: quants dels materials gràfics del web del TERMCAT havien passat per alt? També és veritat que aquesta mateixa cultura de la immediatesa va associada a una inevitable *cultura de l'oblit*: veiem moltes coses, però n'assimilem i en recordem poques, i, per tant, quan les tornem a veure al cap d'un temps, és probable que les vegem com si fossin ben bé noves. Això ens permet pensar que l'elaboració de materials de difusió, encara que demani temps i dedicació, permet una explotació cíclica d'aquests materials que fa justificable, també en termes de rendibilitat econòmica, el temps esmerçat en la preparació.

1.1.3. Quin poder creieu que tenen els serveis lingüístics a l'hora de marcar quina ha de ser la terminologia adequada en un àmbit determinat?

Com que aprenem per osmosi, per contagi, per contacte constant amb una determinada manera de dir, quan el que ens envolta no és català, evidentment no aprenem català. Per tant, encara que no tinguin un efecte immediat en l'ús de determinades formes catalanes, totes les iniciatives que condueixin a la construcció d'espais de comunicació en català són importants per a la difusió de terminologia. I aquí hi poden tenir un paper molt rellevant els serveis lingüístics i les ini-

ciatives en què aquests serveis s'impliquen. En aquest sentit, el diccionari i totes les iniciatives relacionades amb la campanya d'*Els sabors del món* que s'ha comentat en un altre moment d'aquesta jornada són un exemple paradigmàtic.

1.1.4. Tenim prou eines a l'abast per mesurar la implantació terminològica que difonen els serveis lingüístics? Com es pot mesurar l'encert d'una acció normativitzadora?

De les dificultats del concepte d'implantació, se'n podria parlar durant jornades senceres. De fet, ja els Espais Terminològics del 2012,³ ara fa deu anys, s'hi van dedicar d'una manera específica. Si ja és difícil saber quan es pot considerar implantada en l'ús una determinada norma ortogràfica, que és una cosa molt senzilla i de coneixement generalitzat, com ho hem de fer en el cas dels llenguatges d'especialitat, que, per definició, no tenen un ús generalitzat? Des del TERMCAT ja fa anys que s'han engegat iniciatives de col·laboració amb les universitats per poder dur a terme aquesta mena d'anàlisis, perquè s'entén que és un aspecte clau i perquè hi és especialment rellevant la intervenció d'un avaluador extern que garanteixi l'objectivitat en l'anàlisi.

De moment, els estudis en què hem pogut col·laborar amb la Universitat de Barcelona i amb la Universitat Pompeu Fabra assenyalen uns índexs relativament baixos de penetració de les formes catalanes proposades, però sembla que això es deu sobretot al desconeixement de les propostes, no pas al fet que es considerin inadequades. És especialment rellevant, en aquest aspecte concret, tenir en compte que l'ús del llenguatge, especialment en contextos orals o de formalitat baixa, és inconscient, i la incorporació de formes noves al discurs és molt escassa. Per tant, sembla que la feina principal dels organismes de difusió terminològica ha de ser la màxima rapidesa possible en la proposta de formes catalanes i la màxima paciència possible per anar introduint les formes en nous parlants i per anar provocant canvis en els parlants que ja tenen incorporada una altra alternativa.

1.2. Sobre les dinàmiques socials

1.2.1. Es poden contrarestar realment les dinàmiques socials que introdueixen constantment la terminologia pròpia de les llengües hegemòniques de l'entorn?

Efectivament, costa molt modificar un hàbit lingüístic adquirit. Les mostres i els exemples són fàcils de tenir presents (des del *bueno* universal en bona part dels

3. <https://arxiu.termcat.cat/enprimerterme/difusio-i-us-dels-termes-espais-terminologics-2012.pdf>.

parlants catalans, fins al famós «las mayúsculas no llevan acento», que fa més d'un centenar d'anys que la Real Academia Española combat sense gaire èxit). Quan algú s'ha après una cosa d'una manera, cal un esforç de voluntat important per canviar-la. No és impossible: la *bústia* que ha desplaçat el *bussón* és un exemple de canvi reeixit en llengua general, i en terminologia tenim el cas del *programari lliure*, que ha guanyat bona part del terreny que tenia el *free software*; o el cas de formes de l'àmbit de la meteorologia, que s'han incorporat en català sense gaire consciència, com ara la *maregassa* en lloc de la *marejada*. I potser encara som a temps que ens acostumem a dir els noms de les pluges d'estels en masculí (*els Perseids*) en lloc de dir-los en femení, com fa el castellà (*las Perseidas*).

1.2.2. Quin és el màxim punt feble per revertir la popularització d'un terme que s'ha agafat d'una altra llengua?

Sembla que les raons de l'èxit d'una proposta catalana no depenen tant de les virtuts o de les característiques de la forma en qüestió, com del fet que tingui un ús generalitzat en altaveus de prestigi dins de l'àmbit. Si els locutors dels mitjans de comunicació, si els professors, si l'Administració, si els polítics... fan ús de les propostes catalanes, se'n pot aconseguir la generalització. Però pot costar anys i insistència. Els professionals potser ens cansem massa aviat, perquè per a nosaltres és molt pesat haver de repetir milers de vegades que no cal dir *on line*, que es pot dir *en línia*. Tanmateix, la majoria de la gent no sentirà aquesta recomanació tantes vegades i, fins que no se la faci seva, pot passar temps i que ho hagi de sentir diverses vegades.

A més, s'hi afegeix la dificultat que els altaveus de prestigi no sempre accepten el paper de model que inevitablement tenen, i se senten més còmodes assumint un paper de mirall d'allò que se suposa que el seu públic o la seva audiència sentirà com a més habitual. En aquest sentit és interessant anar escampant la idea que, si tens una determinada capacitat de difusió, no pots defugir la responsabilitat associada que comporta aquesta capacitat. I de la mateixa manera que probablement vetlles per la imatge que difons, per exemple, també hauries de vetllar per la llengua amb què t'expresses.

1.2.3. Com afecta el context de minorització lingüística a la política lingüística aplicada al camp de la normativització terminològica?

El context de minorització lingüística fa més difícil aconseguir un entorn d'aprenentatge i de difusió normal de les propostes catalanes. Com dèiem abans, si aprenem per contacte, i el que ens envolta no és català, no aprenem català. I això s'afegeix al context compartit amb la resta de llengües del nostre entorn, en què

l'anglès cada vegada ocupa més espais, en l'àmbit especialitzat, però també en altres àmbits molt més propers a la quotidianitat, com ara l'oci, l'entreteniment, el joc, etc.

Potser aquí té sentit fer una reflexió sobre la importància d'actuar d'una manera responsable també a l'hora de donar marge i tranquil·litat per a la construcció d'espais de comunicació en català. Si quan algú mira d'expressar-se en català es corre a trobar-li els possibles errors, i a fer-los-hi ben patents d'una manera pública i notòria, per més ben intencionats que siguem, probablement el que fem és afavorir una sensació d'intranquil·litat i d'inseguretat que pot portar fins i tot a l'abandonament de la llengua en favor d'altres llengües en què ningú no et fa notar si t'equivoques. És possible que aquesta tendència a esmenar de seguida la plana als altres tingui a veure també amb el context de minorització de la llengua, perquè tenim i compartim una sensació de risc per al futur de la llengua, i això ens fa reaccionar a la defensiva.

Aquest fet probablement no és aplicable a totes les iniciatives de persones i especialistes que, quan es troben un ús inadequat, dediquen temps i esforços a fer-ho notar. Però crec que són més eficaços els avisos cordials i directes: avui hi ha moltes maneres de fer arribar observacions i comentaris directament al productor d'un determinat text, sense necessitat d'exposar públicament el comentari. I faig constar explícitament que, per exemple, al TERMCAT agrairim molt aquesta mena de comentaris i d'observacions perquè ens permeten millorar els materials que oferim per a la consulta pública i, en definitiva, ens ajuden a donar un millor servei.

F. Xavier FARGAS VALERO
TERMCAT

2. DIFUSIÓ I IMPLANTACIÓ DE LA TERMINOLOGIA CATALANA: FEM BALANÇ I AFRONTEM REPTES FUTURS⁴

2.1. Introducció

Fa més de quaranta anys de la publicació de la primera llei de normalització lingüística a Catalunya, la Llei 7/1983. En aquest context, la proposta de la Societat Catalana de Terminologia (SCATERM) sembla ben encertada: cal valorar les accions que s'han dut a terme per difondre la terminologia i l'impacte que han

4. Aquest article correspon a la intervenció de M. Amor Montané March en la taula rodona de la XIX Jornada de la SCATERM: «La terminologia a peu de carrer. Reptes després de quaranta anys de normalització lingüística» (26 maig 2022).

tingut i, sobretot, cal analitzar quins reptes s'han d'afrontar per al futur i quines necessitats s'han de cobrir encara. Fer balanç i marcar un camí per seguir són bones estratègies perquè la normalització lingüística continuï donant fruits.

En aquesta línia, hem organitzat l'article en dues parts. En la primera, comentarem el paper de les organitzacions que treballen en terminologia, des del punt de vista de l'evolució metodològica i de la implantació terminològica. En la segona, parlarem de les dinàmiques socials en l'ús de la terminologia. Finalment, farem un breu apunt per acabar.

2.2. *Sobre el paper de les organitzacions que treballen en terminologia*

Un dels punts fonamentals per valorar la tasca duta a terme per les organitzacions implicades en la terminologia catalana és la metodologia de treball i la seva evolució al llarg de quaranta anys de feina. El canvi en les estratègies per a la difusió terminològica ha estat important i determinant. Es veu clarament si comparem els materials que creaven tant el Centre de Terminologia TERMCAT com els serveis lingüístics fa trenta anys (diccionaris i vocabularis —en paper!—, cartells...) i els que creen ara. Així, malgrat que es continuen elaborant diccionaris i vocabularis en paper (perquè continuen donant resposta a les necessitats de certs col·lectius socials), el gros dels recursos terminològics és virtual, com ara diccionaris i vocabularis en línia (més fàcils i àgils d'actualitzar), relats visuals, infografies, jocs interactius, portals temàtics... i les xarxes socials.

Aquest canvi d'estratègia és rellevant especialment perquè fomenta les accions de retorn a la societat. En aquest sentit, cal destacar iniciatives com ara *Els sabors del món*, del Consorci per a la Normalització Lingüística (CPNL). El CPNL ha organitzat diverses edicions d'aquesta mostra gastronòmica per fomentar l'ús del català entre les comunitats immigrants a través de la gastronomia, les quals han anat acompanyades de la publicació de fitxes informatives i receptes amb aliments d'arreu del món, íntegrament en català.⁵ També des del CPNL i amb l'objectiu de fer arribar la llengua catalana a totes les edats, es va promoure el programa Totjoc,⁶ per jugar en català. En àmbits més especialitzats, podem destacar els portals temàtics elaborats pels Serveis Lingüístics de la Universitat de Barcelona: Rebotiga lingüística de farmàcia⁷ o Cuina lingüística per a químics.⁸

Malgrat tot, creiem que la terminologia catalana té dos reptes per afrontar, si assumim que el repte inicial d'elaboració terminològica està superat —cosa que

5. Per a més informació sobre aquesta iniciativa del CPNL, vegeu l'estudi de Sans publicat en aquest mateix volum.

6. <https://www.cpl.cat/jocs/>.

7. <https://www.ub.edu/sl/facultat/farmacia/>.

8. <https://www.ub.edu/sl/facultat/quimica/>.

podríem discutir llargament també—: estendre el coneixement de la terminologia elaborada i fomentar-ne l'ús. Fa més de quinze anys, Vila, Nogué i Vila (2007, p. 246) ja advertien que «resulta difícil passar del coneixement a l'ús quan d'entrada s'és lluny d'haver assolit el primer». Precisament l'ús de la terminologia és un altre dels punts fonamentals de la normalització lingüística i, per això, cal avaluar-ne la implantació.

És difícil dir quines són les estratègies més efectives per a la implantació terminològica en qualsevol àrea del coneixement, però cal recalcar l'afirmació de Vila, Nogué i Vila (2007): no n'hi ha prou d'elaborar una terminologia catalana adequada, sinó que cal dedicar esforços a difondre-la i fomentar-ne l'ús entre els usuaris, siguin experts o llecs, en referència als àmbits especialitzats més acostats a la societat o els que tenen una transferència social clara. Vegem un exemple en relació amb aquest darrer cas: l'any 2002 el TERMCAT va normalitzar el terme *programari lliure*. En els anys següents, la Generalitat de Catalunya va dur a terme una campanya per estendre l'ús d'aquest tipus de programari entre la societat (anuncis publicitaris, cartells, repartiment de CD amb programari lliure). Montané (2012) va comprovar que el grau d'implantació d'aquest terme (*programari lliure*) en un corpus especialitzat representatiu de l'àmbit de la informàtica i les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) (datat fins a 2009) era molt alt: el terme s'utilitzava en un 92 % dels casos, molt per damunt d'altres termes alternatius, com ara *software lliure*. En canvi, la implantació no era tan generalitzada en el cas del terme monolèxic *programari*, que competia clarament amb el manlleu de l'anglès *software*. Com a mostra, en un corpus especialitzat específic en què només hi havia textos provinents d'entitats de l'àmbit de la informàtica i les TIC (associacions, organitzacions i empreses privades —com ara editorials, col·legis professionals, associacions sense ànim de lucre, etc.), el terme *software* s'utilitzava més (62 %) que el terme *programari*. Atesos aquests resultats, sembla clar que la campanya institucional de promoció del programari lliure va influir decisivament en la situació d'implantació d'aquests dos termes relacionats.

A més, les estratègies més efectives per a la implantació terminològica poden variar en funció de l'àrea de coneixement específic i, sobretot, dels destinataris. Per exemple, la manera d'arribar a un traductor mèdic és ben diferent de la manera d'arribar a un metge o a un pacient: en el primer cas, un diccionari pot ser útil; en els altres dos, difícilment ho és. Per això, és imprescindible que les estratègies s'adaptin en funció de qui en són els destinataris.

En aquest sentit, en qualsevol àmbit cal aplicar el principi d'adequació que defensa la teoria comunicativa de la terminologia de Cabré (1999), també a l'hora de difondre els termes. En relació amb això, la infografia terminològica sobre tractaments de càncer de mama de Vidal-Sabanés (2021) n'és un exemple revela-

dor. En destaquem dos aspectes: d'una banda, l'adequació a les necessitats informatives i terminològiques del col·lectiu de pacients de càncer de mama al qual està destinada la infografia, i de l'altra, la seva inserció en una comunitat de pacients real. En un estudi previ de necessitats, Vidal-Sabanés (2021) constata una certa desinformació en la qüestió dels tractaments i que la terminologia mèdica representa un obstacle per a la comprensió per part de les pacients de tots els aspectes de la malaltia. Per aquest motiu, Vidal-Sabanés (2021) dissenya una infografia terminològica el tema de la qual són els tractaments del càncer de mama i en què és tan important l'adequació a les pacients de la llengua (les definicions dels termes estan escrites seguint les directrius del llenguatge planer) —i, per tant, dels termes (amb sinònims més transparents, amb definicions, explicacions, il·lustracions)— com el fet que s'hagi anat a trobar un espai adequat on se sap que la informació arribarà a les destinatàries principals: la comunitat virtual de pacients de càncer de mama de l'Institut Català d'Oncologia (ICO).

Aquesta estratègia de buscar els llocs més apropiats per a la difusió de la terminologia també la duen a terme diverses organitzacions. El TERMCAT, per exemple, escriu articles en publicacions especialitzades d'economia (*VIA Empresa*) sobre termes econòmics, de medicina sobre termes mèdics (*Blog del Col·legi de Metges de Barcelona*), de tecnologia sobre termes tecnològics (*Metadata*), etc.⁹ En aquesta mateixa línia, la Unió de Federacions Esportives de Catalunya (UFEC) també va promoure la publicació de la pàgina *UFECXics* d'una manera regular en un diari esportiu català, per fomentar l'esport en català entre la mainada.¹⁰

Així doncs, és rellevant conèixer les necessitats terminològiques dels destinataris per poder cobrir-les amb recursos adequats, que a més contribueixen a la difusió de la terminologia. En aquest sentit, el treball de Montané i Bastida (2019) va desenvolupar aquesta tasca en l'àmbit específic dels esports d'hivern a Andorra. Una anàlisi de la implantació de la terminologia oficial dels esports d'hivern va revelar que l'ús dels termes oficials (és a dir, termes normalitzats pel TERMCAT, recollits en el diccionari normatiu o en altres diccionaris especialitzats de l'àmbit) no és del tot satisfactori: només un 54% dels termes s'implanta amb èxit. Això va dur les investigadores a la conclusió següent:

[...] els resultats d'implantació generals ens condueixen a afirmar que a Andorra hi ha una necessitat real de difusió i promoció de la terminologia oficial dels esports d'hivern en totes les situacions comunicatives especialitzades, des dels dis-

9. Per a més informació, podeu consultar la pàgina web següent: <https://www.termcat.cat/ca/recursos/articles>.

10. Per a més informació sobre aquesta iniciativa de la UFEC, vegeu l'estudi d'Ibern publicat en aquest mateix volum.

cursos entre experts, les activitats de formació i la interacció amb els clients de les estacions d'esquí fins als mitjans de comunicació. (Montané i Bastida, 2019, p. 82)

Malgrat que, d'acord amb l'estudi, aquesta afirmació es va demostrar empíricament en el context andorrà, creiem que és extrapolable a altres territoris de parla catalana. De fet, com a mostra, en els estudis publicats en aquest mateix volum, Fuster explica que a IB3 s'utilitza el manlleu anglès *snowboard* en comptes del terme proposat en català pel TERMCAT, *surf de neu*; igualment Ibern, de la UFEC, constata que la surfista de neu catalana Queralt Castellet anomena *snow* l'esport que practica. Aquests exemples puntuals coincideixen amb els resultats d'implantació obtinguts per Montané i Bastida (2019), que van demostrar que *surf de neu* s'utilitza en un 45 % dels casos, mentre que l'alternativa *snowboard* s'usa fins en un 47 % d'ocasions en l'àmbit andorrà.

Montané i Bastida (2019) van establir quatre situacions de comunicació en les quals cal actuar d'una manera peremptòria pel que fa a l'ús de la terminologia en català en l'àmbit dels esports d'hivern a Andorra: activitats formatives, competicions esportives, informacions de les estacions d'esquí, i activitats de compra i lloguer d'equipament esportiu. Tot i això, l'estudi també va concloure que cal «entendre el coneixement de la terminologia oficial i motivar-ne l'ús entre els mitjans de comunicació andorrans, tant de premsa escrita (premsa diària i revistes especialitzades en esports) com audiovisual (programes i retransmissions esportives a la ràdio i a la televisió andorranes)» (Montané i Bastida, 2019, p. 84). Ara bé, en l'àmbit dels mitjans de comunicació, convindria realitzar un estudi més precís, tenint en compte la diferència que estableix Vila (en l'estudi publicat en aquest volum) de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, entre les transmissions esportives en directe (en què es permet un cert relaxament de l'exigència terminològica, a causa de l'espontaneïtat que impliquen) i els programes informatius, com el telenotícies (que estan més paütats, perquè tenen un guió, i per tant s'hi controla més l'ús de la terminologia).

Una anàlisi de la implantació de la terminologia en l'ús també va permetre a Montané i Bastida (2019) detectar tres tipus d'actuacions específiques que caldria dur a terme en l'àmbit dels esports d'hivern a Andorra:

— En primer lloc, la difusió de la terminologia oficial: «si els parlants desconeixen que el remuntador que consta d'una sèrie de seients individuals o múltiples, suspesos d'un cable únic, s'anomena en català *telecadira* o *telesella*, difícilment deixaran d'utilitzar el castellanisme *telesilla*» (Montes, 2017, p. 24-25).

— En segon lloc, l'actualització de la terminologia oficial. Segons Auger (1986), si es demostra que els termes oficials no estan en ús, cal replantejar la normalització duta a terme perquè la llengua (i la terminologia) s'adapti eficaçment al progrés. L'estudi de Montané i Bastida (2019) va mostrar que s'utilitzen termes

neològics, alternatius als termes oficials, que estan ben formats lingüísticament en llengua catalana (per exemple, sigles que s'utilitzen en textos d'un nivell d'especialització alt, com ara SG per a *supergegant*);¹¹ per tant, potser caldria actualitzar la terminologia oficial perquè s'acosti més a l'ús real dels termes. En aquest sentit, potser també caldria plantejar com cal actuar davant de manlleus arrelats en l'ús dels mitjans de comunicació en l'àmbit dels esports, com ara *ace*, *final four* o *freestyle* (vegeu els estudis d'Ibern i Vila publicats en aquest mateix volum).

— En tercer lloc, la creació de terminologia oficial nova, amb l'objectiu de denominar les noves realitats que han aparegut en l'àmbit dels esports d'hivern, perquè encara no estan recollides en els diccionaris de referència. La llengua s'ha d'adaptar adequadament al progrés dels esports d'hivern i per això cal crear termes nous per respondre a les necessitats denominatives de l'àmbit. Per exemple, cal poder anomenar en català els elements de la pista de surf de neu: *barana*, *ca-laix*, *dubbie*...

Aquests resultats permeten «proposar actuacions de dinamització lingüística, adequades a cada situació comunicativa i enfocades a estendre el coneixement i l'ús de la terminologia catalana dels esports d'hivern a Andorra» (Montané i Bastida, 2019, p. 90): actualització de diccionaris generals i especialitzats; elaboració d'altres recursos terminològics adequats a cada sector d'activitat (per exemple, un cartell amb els elements d'una pista de surf de neu per a les estacions d'esquí, una infografia interactiva en una pantalla tàctil amb les peces de l'equipament d'esquí en una botiga especialitzada, un vídeo amb la tipologia de salts i trucs de surf de neu al lloc web de la federació esportiva corresponent); formació lingüística i/o terminològica als monitors de les escoles d'esquí i surf de neu (cal tenir present l'alt percentatge de persones immigrants que duen a terme aquesta feina); assessorament lingüístic i terminològic per als mitjans de comunicació en temes especialitzats, com ara els esports d'hivern, o foment de la participació en activitats lúdiques, sobretot per al públic jove que practica aquests esports. En referència a l'oci, Sans i Ibern (en els estudis publicats en aquest mateix volum) mencionen l'èxit d'activitats d'aquest tipus, com ara la mostra *Els sabors del món* del CPNL i la Lliga Catalana d'Esports de la UFEC, respectivament.

Tot i això, les organitzacions, els serveis lingüístics i fins i tot les institucions implicades en la terminologia tenen un poder relatiu a l'hora de marcar quina ha de ser la terminologia adequada en un àmbit determinat, perquè el veritable poder el tenim les persones, que som les que utilitzem els termes: «Els usuaris són el termòmetre de l'acceptació de les propostes terminològiques» (Agustí, 2012, p. 54). Ara bé, les institucions i els serveis lingüístics poden exercir una clara in-

11. Convé remarcar que, arran del treball de Montané i Bastida (2019), la sigla SG ja forma part de la fitxa terminològica *supergegant* al Cercaterm del TERMCAT.

fluència en les persones, perquè tenen autoritat terminològica i —en teoria— recursos per arribar a les persones usuàries de la terminologia.

Quan el que hi ha al darrere d'un servei lingüístic és un govern, la seva capacitat d'influència és clara: Montané (2012, p. 309) va demostrar que «la terminologia proposada pel TERMCAT és proporcionalment més utilitzada en la documentació que emana de l'Administració». Per tant, en aquests casos, la prescripció exerceix un influx en la tria dels termes. La causa és que existeix un decret que regula l'ús de les llengües oficials per part de l'Administració de la Generalitat de Catalunya i que l'obliga a utilitzar els termes normalitzats pel TERMCAT:

2.3 En l'ús del català l'Administració de la Generalitat ha d'emprar els termes normalitzats pel Centre de Terminologia Termcat per designar en aquesta llengua els conceptes a què es refereixen. (Decret 107/1987, article 2)

Hi ha un altre tipus de «poder» que podem considerar en aquest punt: ens referim a la feina que desenvolupen els serveis lingüístics universitaris. Convé no oblidar que les universitats són centres de formació superior i, doncs, la difusió de la terminologia catalana que poden fer els serveis lingüístics pot influir en la base dels coneixements dels diversos àmbits especialitzats: si en la seva tasca de traducció i correcció dels textos acadèmics (plans docents, materials d'assignatures, etc.) els serveis lingüístics universitaris asseguren l'ús de la terminologia catalana adequada, els futurs professionals de cada àmbit aprendran des d'un bon principi aquests termes i els podran utilitzar i, per tant, difondre en l'exercici de la seva futura professió.

Ara bé, d'acord amb Egea (2012, p. 62), «En l'àmbit acadèmic, que és on la terminologia té més protagonisme, la capacitat d'intervenció dels Serveis Lingüístics per assegurar una correcta implantació de la terminologia catalana és més indirecta i hi ha factors que la dificulten». Egea (2012, p. 62) en destaca tres: el català conviu amb altres llengües vehiculars de l'ensenyament, especialment en els cicles superiors, en els quals hi ha més presència del castellà i l'anglès; les classes s'imparteixen oralment i els serveis lingüístics no tenen control d'aquesta comunicació oral, i molts documents docents (com ara manuals universitaris) estan escrits en altres llengües que no són el català. Per això són tan necessàries iniciatives com el projecte Scriptorium,¹² desenvolupat a l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), que es va dedicar a la traducció al català de manuals de referència de diversos àmbits del coneixement.

Així doncs, la intervenció dels serveis lingüístics es redueix a les assignatures que s'imparteixen en català i als materials docents que elabora el mateix profes-

12. <https://scriptorium.espais.iec.cat>.

rat i que són corregits pels serveis lingüístics, a banda dels plans docents, que s'ofereixen sempre en català (i en altres llengües, segons el cas). Però, d'acord amb Egea (2012, p. 62): «la implantació terminològica real depèn del professor». Evidentment, si s'assegura que la terminologia utilitzada pel professorat és l'adequada en català, és més fàcil que s'acabi implantant i consolidant, a través dels estudiants que esdevenen professionals del seu àmbit.

Finalment, si parlem d'implantació terminològica, també hem de mencionar les eines i els estudis que s'han dut a terme per mesurar-la al llarg de quaranta anys de normalització de la terminologia catalana. Pel que fa a les eines, cal destacar «ESTEN: eina de seguiment de la terminologia normalitzada»¹³ (Cabré i Montané, 2015). Es tracta d'un sistema en línia que va ser desenvolupat pel grup de recerca IULATERM de l'Institut de Lingüística Aplicada (IULA) de la Universitat Pompeu Fabra, en col·laboració amb el Centre de Terminologia TERMCAT i amb el finançament de la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya. ESTEN és independent pel que fa a la llengua i permet explorar textos escrits per obtenir les ocurrences de les unitats terminològiques objecte d'estudi, les quals estableix l'usuari. Mitjançant aquesta eina es poden crear corpus i organitzar-los en subcorpus, a partir de diversos criteris (data de publicació, àrea temàtica, àmbit d'ús, etc.), i oferir resultats quantitatius sobre l'ús dels termes, els quals es poden contrastar entre corpus i subcorpus. L'eina ESTEN ha estat utilitzada per mesurar la implantació terminològica de diversos grups de termes en diferents àrees temàtiques. Alguns resultats es poden consultar a Lorente (2012) i a Montané (2012).

Malgrat la innegable utilitat d'aquesta eina per mesurar l'ús dels termes, és cert que té limitacions. La principal és que només permet treballar amb textos escrits. Per treballar amb textos orals, caldria transcriure'ls per poder analitzar-los amb ESTEN.

Tot i això, també hi ha treballs d'implantació de la terminologia catalana oral: Vila, Nogué i Vila (2007) i Montané i Bastida (2019) en són exemples. El primer és un estudi de caire sociolingüístic, mentre que el segon es basa en l'anàlisi de corpus per establir el grau d'implantació dels termes.

Així doncs, existeixen eines i enfocaments diversos per mesurar la implantació de la terminologia oral i escrita. Ara bé, el que calen són més recursos per fer-ho, perquè tots els estudis d'implantació que s'han dut a terme, des de diverses perspectives (tant els d'orientació sociolingüística com els terminomètrics o basats en corpus), han demostrat que es requereix temps i esforç per desenvolupar-los.

També queda palès que la mesura de la implantació de la terminologia catalana en l'ús és una estratègia adequada per avaluar la normalització. Així, per

13. <http://esten.iula.upf.edu/>.

exemple, seria molt interessant estudiar el grau d'implantació dels termes dels àmbits del comerç, l'alimentació, la restauració i els esports, en relació amb les ponències sobre les experiències i les accions realitzades per difondre la terminologia per part de diverses organitzacions dels territoris de parla catalana.¹⁴ Malgrat que ja s'han dut a terme iniciatives en els esports, cal complementar-les, perquè és un àmbit molt ampli i amb un fort arrelament social, com va provar la XV Jornada de la SCATERM: «La terminologia de l'esport» (Feliu i Trias, 2019).

2.3. *Sobre les dinàmiques socials*

Tal com hem dit, malgrat el poder que poden exercir els serveis lingüístics i les institucions públiques en l'ús terminològic, són les persones les veritables protagonistes com a usuàries de la terminologia catalana, siguin llengües o expertes en una matèria concreta. I sobre les persones existeix una pressió per part de les llengües hegemòniques de l'entorn, especialment de l'anglès i del castellà, no només en els àmbits especialitzats, sinó també en la llengua comuna. Solament ens cal observar, per exemple, la llengua col·loquial dels joves, en què trobem moltes paraules i expressions angleses (*loser, crac, hater, estalquejar, on fire*, etc.), i també castelleses (*fino, sudar, pepino, a saco, taladro*, etc.).¹⁵ Per aquest motiu, creiem que contrarestar les dinàmiques socials que introdueixen constantment terminologia manllevada és realment difícil.

A vegades, però, també depèn del sector d'activitat. Montané i Bastida (2017, p. 392) van comprovar que en la premsa escrita andorrana «el sector econòmic sembla més propens a la creació de termes nous a partir dels recursos propis de la llengua catalana. En contraposició, en els esports els termes manllevats d'altres llengües, principalment de l'anglès, són molt més freqüents». Montané (2012) també va constatar que la influència de l'anglès en l'àmbit de la informàtica i les TIC és molt rellevant, encara que no impedeix una implantació satisfactòria de les propostes terminològiques catalanes. Agustí (2012, p. 54) subratlla «les possibles reticències de l'usuari a emprar la terminologia catalana» en l'àmbit de la localització, en el qual el punt de partida és la terminologia anglesa, la qual «està força implantada en el mercat d'arribada» (Agustí, 2012, p. 54). I, en la mateixa línia, Ibern (en l'estudi publicat en aquest volum) menciona la resistència dels esportistes que practiquen alguns esports per utilitzar els termes proposats en català; per exemple, *korfball* i *horseball* es continuen popularitzant en detriment de les propostes catalanes *corfbol* i *bàsquet a cavall*, respectivament.

14. Vegeu els estudis de Cerdà, Pujol, Sans, Vila, Fuster i Ibern publicats en aquest mateix volum.

15. En podeu trobar moltes altres al lloc web *Com ho diria* (<http://www.ub.edu/comhodiria/>) (Universitat de Barcelona), que recopila paraules i expressions de l'argot juvenil català.

Agustí (2012, p. 54) també al·ludeix a «la immediatesa amb què són necessaris els nous termes» com un factor que dificulta l'ús de terminologia en català, perquè és complicat fixar-la des d'un primer moment i això provoca que hi hagi múltiples termes per fer referència a un únic concepte, ja siguin el manlleu, el manlleu adaptat o alternatives més o menys adequades en català. Per superar aquest escull, a l'IEC s'està duent a terme el projecte «Guaita terminològica»,¹⁶ el qual ha establert una metodologia per a la prospectiva terminològica: prenent com a base textos especialitzats en anglès, se n'extreuen els termes neològics que encara no tenen cap correspondència catalana, a fi de buscar-los un equivalent català adequat i anticipar així la difusió del manlleu anglès en el discurs especialitzat en llengua catalana (Montané i Cabré, 2022). El projecte parteix de la premissa que els nous termes poden tenir més possibilitats d'ús si es fan circular en el moment en què els usuaris comencen a necessitar la denominació (Quirion, 2004); així, com més ràpid es creen termes catalans per substituir els manlleus més possibilitats d'implantació en l'ús poden tenir (Gouadec, 1994). En conseqüència, la detecció prematura de neologia en anglès que pretén el projecte «Guaita terminològica» permetria proposar equivalents i difondre'ls abans que el manlleu s'instal·lés en el discurs especialitzat en la llengua pròpia.

De totes maneres, segurament, el màxim punt feble per revertir la popularització d'un terme que s'ha agafat d'una altra llengua és la consciència lingüística dels usuaris i la freqüència social d'ús del manlleu. A més, també hi poden tenir un paper altres factors lingüístics i extralingüístics.

Entre els lingüístics, cal destacar que habitualment els manlleus (sobretot de l'anglès, per les característiques morfològiques d'aquesta llengua) són més breus que les propostes terminològiques en català. Aquest és un factor d'implantació demostrat empíricament que podria explicar, per exemple, la prevalença de *webinar* per sobre de *seminari web* o de *spam* per sobre de *correu brossa*:

[...] els termes més breus (normalment d'estructura monolèxica) presenten una tendència significativa a implantar-se, inversa a la de les formes sintagmàtiques, encara que aquestes solen ser més descriptives i, en conseqüència, semànticament més transparents. (Montané, 2012, p. 309)

Entre els factors extralingüístics, cal posar en relleu les actituds lingüístiques dels usuaris (TERMCAT, 2006). En aquest sentit, s'han de tenir en compte les característiques del col·lectiu al qual s'adrecen les propostes terminològiques, ja que sovint hi ha col·lectius professionals que adopten el manlleu com a marca d'iden-

16. <https://guaita.recerca.iec.cat>.

titat. Ho hem comentat anteriorment en l'àmbit de la localització i potser també és un tret de l'àmbit dels espectacles. Així doncs, les actituds lingüístiques podrien explicar la persistència de *photocall* o, també, de *selfie*, enfront de *fotoreclam* i *autofoto*, respectivament.

2.4. *Per acabar*

Tenint en compte el panorama terminològic amb què ens trobem després de més de quaranta anys de normalització lingüística, creiem que podem afirmar que la llengua catalana està en voga. Ara bé, també existeixen mancances rellevants i, per tant, convé persistir i continuar fent feina perquè, com hem dit, no basta d'elaborar terminologia en llengua catalana, sinó que cal difondre-la i fomentar-ne l'ús entre els usuaris, que són els que realment tenen el poder per estendre i implantar l'ús dels termes en català. Citant Pompeu Fabra, podem concloure que «cal no abandonar mai ni la tasca ni l'esperança».

BIBLIOGRAFIA

- AGUSTÍ, Anna Maria (2012). «La difusió de la terminologia en la localització». A: TERMCAT (ed.). *Difusió i ús dels termes: Espais terminològics 2012*. Vic: Eumo; Barcelona: TERMCAT, p. 53-59.
- AUGER, Pierre (1986). «Francisation et terminologie: l'aménagement terminologique». A: RONDEAU, Guy; SAGER, Juan Carlos (ed.). *Terminologia 84: Terminologie et coopération internationale*. Quebec: Girsterm, p. 47-55.
- CABRÉ, M. Teresa (1999). *La terminología: Representación y comunicación*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- CABRÉ, M. Teresa; MONTANÉ, M. Amor (2015). «ESTEN, nueva herramienta de medida de la implantación». A: ALVES, Ieda Maria; SIMÕES PEREIRA, Eliane (ed.). *Neologia das línguas românicas*. São Paulo: Humanitas: CAPES, p. 1095-1106.
- DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA (2002). «Decret 107/1987, de 13 de març (DOGC 827, de 10 d'abril), pel qual es regula l'ús de les llengües oficials per part de l'Administració de la Generalitat de Catalunya. Modificat pel Decret 254/1987, de 4 d'agost. Articles 5, 7 i 16; pel Decret 161/2002, d'11 de juny. Article 24, i pel Decret 162/2002, de 28 de maig. Article 2.2 i 3» [en línia]. <https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/legislacio/recull_de_normativa/generalitat_de_catalunya/arxius/gc_decret107_1987.pdf> [Consulta: 15 juliol 2022].
- EGEA, Àngels (2012). «Difusió i ús dels termes: l'experiència dels Serveis Lingüístics de la Universitat de Barcelona». A: TERMCAT (ed.). *Difusió i ús dels termes: Espais terminològics 2012*. Vic: Eumo; Barcelona: TERMCAT, p. 61-66.
- FELIU, Judit; TRIAS, Mireia (cur.) (2019). *Gramàtica, esport i terminologia* [en línia]. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Societat Catalana de Terminologia. (Memòries de la Societat Catalana de Terminologia; 7). <<https://publicacions.iec.cat/PopulaFitxa.do>

- ?moduleName=monografies_en_linia&subModuleName=&idCatalogacio=32348#> [Consulta: 15 juliol 2022].
- GOUADEC, Daniel (1994). «Implantation des termes officiels de l'informatique. Attestations, francisation, normalisation, assimilation». *Terminologies Nouvelles: «Implantation des termes officiels»*, núm. 12, p. 141-147.
- LORENTE, Mercè (2012). «ESTEN, eina de seguiment de la terminologia normalitzada». A: TERMCAT (ed.). *Difusió i ús dels termes: Espais terminològics 2012*. Vic: Eumo; Barcelona: TERMCAT, p. 67-81.
- MONTANÉ, M. Amor (2012). *Terminologia i implantació: anàlisi d'alguns factors que influencien l'ús dels termes normalitzats de la informàtica i les TIC en llengua catalana* [en línia]. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada. <<https://www.tesisenred.net/handle/10803/97295?show=full&locale-attribute=en>> [Consulta: 15 juliol 2022].
- MONTANÉ, M. Amor; BASTIDA, Carolina (2017). «La neologia terminològica en el català d'Andorra: creació pròpia o manllevada?». A: SÁNCHEZ IBÁÑEZ, Miguel; MAROTO, Nava; TORRES DEL REY, Jesús; STERCK, Goedele de; LINDER, Daniel; GARCÍA PALACIOS, Joaquín (ed.). *La renovación léxica en las lenguas románicas: Proyectos y perspectivas*. Murcia: Edit.um. Ediciones de la Universidad de Murcia, p. 381-395.
- (2019). *Ús de la terminologia catalana a Andorra: caracterització i anàlisi en l'àmbit dels esports d'hivern*. Encamp: Govern d'Andorra.
- MONTANÉ, M. Amor; CABRÉ, M. Teresa (2022). «Prospectiva terminològica o com estar a l'aguait dels termes nous: un exemple en l'àmbit de la bioquímica». *Terminàlia*, núm. 25, p. 7-13. DOI: 10.2436/20.2503.01.172.
- MONTES, Dolors (2017). «Per què en dieu *telesilla* si en podeu dir *telecadira*?: les paraules de la neu i dels esports d'hivern (i de molts altres àmbits)». *Querol: Revista Cultural de Cerdanya* [en línia], núm. 21, p. 20-25. <<https://www.recercacerdanya.org/fitxers/querol/querol-21.pdf>> [Consulta: 15 juliol 2022].
- QUIRION, Jean (2004). «État de la question sur la nature des facteurs d'implantation terminologique». A: GOUADEC, Daniel (ed.). *Mondialisation, localisation, francophonie(s). Actes des Universités d'été et d'automne 2003. Actes du Colloque International «Traduction et francophonie(s): traduire en francophonie» Université Rennes 2*. Paris: Maison du Dictionnaire, p. 193-200.
- TERMCAT (2006). *La normalització terminològica en català: criteris i termes 1986-2004*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- VIDAL-SABANÉS, Laia (2021). *La terminologia en els textos mèdics per a pacients: el cas d'una comunitat virtual de dones amb càncer de mama* [en línia]. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. <<https://hdl.handle.net/10803/672627>> [Consulta: 15 juliol 2022].
- VILA, Francesc Xavier; NOGUÉ, Marina; VILA, Ignasi (2007). *Estudis d'implantació terminològica: Una aproximació en l'àmbit dels esports*. Vic: Eumo; Barcelona: TERMCAT.

M. AMOR MONTANÉ MARCH
 Professora lectora Serra Húnter
 Universitat de Barcelona